

VU Research Portal

Hacia una hermenéutica Anabautista Latinoamericana

Moya Acuña, C.A.

2019

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Moya Acuña, C. A. (2019). *Hacia una hermenéutica Anabautista Latinoamericana: Un análisis comparativo de las hermenéuticas bíblicas de John Howard Yoder y Jon Sobrino*. [, Vrije Universiteit Amsterdam].

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

SAMENVATTING EN CONCLUSIES

Het doel van dit onderzoek was het ontwikkelen van een Latijns-Amerikaanse Anabaptistische hermeneutiek gebaseerd op een vergelijkende analyse van de bijbels-hermeneutische ontwerpen van John Howard Yoder en Jon Sobrino.

We begonnen onze zoektocht met het onderbouwen van de stelling dat de Latijns-Amerikaanse Anabaptistische hermeneutiek — verstaan als leespraktijk van Latijns-Amerikaanse Doopsgezinde gewone lezers — fundamentalistisch, ‘evangelical’ en conservatief van aard is. Deze karaktertrekken vinden hun gemeenschappelijke oorsprong in de historische ontwikkeling van de traditie in Latijns-Amerika (*Abya Yala*), die het beeld heeft gekoesterd van een Christus die ver af staat van de werkelijkheid. In ons onderzoek hebben we deze hermeneutiek en beelden van Christus kritisch onderzocht. Onze analyse richtte zich op de *Convicciones Compartidas* (Gedeelde Overtuigingen) en materiaal dat door Doopsgezinde gemeenten in Latijns-Amerika gebruikt wordt voor zondagschool bijeenkomsten van volwassenen en kinderen, alsmede op materiaal van de *Movimiento de Mujeres Teólogas de América Latina* (IMTAL, Beweging van Vrouwelijke Theologen in Latijns-Amerika) en officiële verklaringen van leiders van conferenties.

De bevestiging van onze aanvankelijke verdenking leidde ons tot de vraag hoe de Latijns-Amerikaanse Anabaptistische hermeneutiek hernieuwd kan worden. Ons voornemen was om naar twee verschillende betrouwbare bronnen te kijken, namelijk hoe John H. Yoder en Jon Sobrino de teksten over Jezus van Nazareth lezen en interpreteren en op basis waarvan zij hun Christologieën ontwerpen, respectievelijk: *The Politics of Jesus* (Spanish: *Jesús y la realidad política*) en *Cristología desde América Latina*. De eerste (Yoder) ontwerpt een hermeneutiek die nadruk legt op de gehoorzaamheid aan het Woord, terwijl de tweede (Sobrino) tot een hermeneutiek komt waarin de navolging van Christus als leidraad en leessleutel dient. In de loop van ons onderzoek van beide teksten bewogen we ons tussen twee verschillend geaccentueerde beelden van de figuur van Jezus: de historische, niet-gewelddadige Jezus en de historische Jezus in permanent conflict met de werkelijkheid.

De kernvraag die dit onderzoek oriënteerde, was: hoe kan een kritische vergelijking tussen de hermeneutiek van de Doopsgezinde traditie, vertegenwoordigd door Yoder, en de

hermeneutiek van bevrijding, vertegenwoordigd door Jon Sobrino, een fundament opleveren voor een nieuwe Latijns-Amerikaanse Anabaptistische hermeneutiek?

We gebruikten in dit onderzoek een bibliografische methode. We keken naar de wijze waarop beide auteurs de bijbelteksten analyseerden; tevens organiseerden we een virtuele dialoog tussen beide auteurs die in dit onderzoek centraal staan. Voor de analyse van de hermeneutiek die ten grondslag ligt aan de Christologie van Sobrino en Yoder, hebben wij als uitgangspunt genomen de 'hermeneutische boog' zoals voorgesteld door Paul Ricoeur, vooral de tweede fase van dit leesproces — de fase van de wetenschappelijke uitleg — en de derde, de fase van het begrijpen.

Om greep te krijgen op de eerste fase — die van het prefiguratieve verstaan — analyseerden we de biografie van beide auteurs: wat zijn de belangrijke levenservaringen van beide auteurs geweest, waarmee hebben zij zich geëngageerd? We kwamen zo op het spoor van de door hen gebruikte leessleutels en de rol die hun context heeft gespeeld in hun tekstanalyse. Voor de analyse van de tweede fase gebruikten we een coderingssysteem dat ons in staat stelde na te gaan hoe beide auteurs de bijbelteksten benaderden en lasen/uitlegden/interpreteerden. We maakten daarbij gebruik van de principes en methoden van *Grounded Theory*. Dit stelde ons in staat om op inductieve wijze een theorie op te bouwen die van het bijzondere naar het algemene leidde. In de derde fase, het moment van toeëigening, analyseerden we op welke wijze de auteurs dat wat ze in de uitgekozen teksten vonden toepasten op en actualiseerden binnen hun eigen existentiële en sociale werkelijkheid. Deze laatste fase is het resultaat van de vorige twee; de analyse van de details (hoe ieder van beide auteurs de tekst benaderde) leidde ons tot het formuleren op een meer algemene wijze hoe beiden hun christologie construeerden.

In het tweede deel van het onderzoek analyseerden we hoe Yoder de bijbelteksten las en actualiseerde. We hielden daarbij rekening met de context waarin hij leefde, de hermeneutische en exegetische aspecten van zijn bijbelinterpretatie, zijn manier van actualiseren van de tekst en de Anabaptistische hermeneutiek die het fundament vormt van zijn Christologie. Dezelfde weg volgden we in het derde deel met betrekking tot Sobrino, maar nu rekening houdend met de bevrijdingshermeneutiek die het fundament van zijn Christologie vormt. Zo konden we concluderen dat de onderliggende hermeneutiek van beide Christologieën reageert op situaties in de werkelijkheid waarvan beide auteurs menen dat ze getransformeerd moeten worden als uitdrukking van de verbondenheid met en navolging van Christus. Tevens kwamen we tot de conclusie dat er sprake is van zowel continuïteit als discontinuïteit ten opzichte van de hermeneutiek van hun respectievelijke Anabaptistische en bevrijdingstheologische tradities. We concludeerden tevens dat zich in het werk van beiden

een hermeneutische cirkel manifesteert vergelijkbaar met wat Juan Luis Segundo daarover gezegd heeft.

In het vierde deel van het onderzoek formuleerden we een voorstel voor vernieuwing van de Anabaptistische hermeneutiek. Hiertoe vergelijken we de hermeneutische lezingen van Yoder en Sobrino. Dit stelde ons in staat overeenkomsten en verschillen, leemten en complementariteit aan te wijzen, die het fundament vormden voor de ontwikkeling van een nieuwe Latijns-Amerikaanse Doopsgezinde hermeneutiek. Het voorstel omvatte drie momenten. In het eerste beschouwen we drie aspecten van wat we als een *conditio sine qua non* voor een Latijns-Amerikaanse Anabaptistische hermeneutiek zien: interculturaliteit; niet-gewelddadig verzet; en gelijkheid, gericht op 'gender-gelijkheid'.

In het tweede bevestigden we de klassieke beginselen van de Anabaptistische hermeneutiek en vulden deze aan: 1) Jezus Christus blijft de leessleutel voor het bijbellezen, maar nu als degene die zich identificeert met de machtelozen; 2) De Bijbel legt zichzelf uit, maar in de 21e eeuw en de toenemende verspreiding van fundamentalistische bewegingen, is exegese noodzakelijk; 3) De hermeneutiek is een communautaire taak van een gemeenschap die boven het lokale uitgaat, die zich verhoudt tot 'de ander' en inclusief is; 4) De Heilige Geest is alert en pleit voor inclusiviteit en, vooral, voor het honoreren van het feministisch perspectief in het proces van betekenisgeving; en 5) Het discipelschap van de hoge kosten, dat het pad van het kruis volgt, heeft sociale en politieke gevolgen al naar gelang het historische moment waarin het plaatsvindt. In het derde moment beschouwden we de missiologische implicaties, die we samenvatten in een *Missio Dei* zonder verovering en niet-expansionistisch.

De ordeningsprincipes van de hermeneutiek

De bovenstaande samenvatting van ons werk laat ons concluderen dat de ordeningsprincipes van de praxis die Yoder in zijn Anabaptistische en Sobrino in zijn bevrijdingshermeneutiek toepassen dezelfde zijn die ons voorstel wil volgen. We maken ons het beeld van een historische Jezus eigen die een geweldloze actieve ethiek praktiseert. Dit betekent enerzijds dat dit een Jezus is die nauw verbonden is met de contextuele realiteit en zich voortdurend conflict met haar bevindt, zich inzet voor de transformatie van deze werkelijkheid door geweldloze acties op het historische moment dat dit vereist. Aan de andere kant vinden we een Jezus die niet alleen vaak voor 'geen-weerstand' (*no-resistencia*) koos, maar ook voor geweldloos verzet koos tegen de onderdrukkers en gewelddadige mensen. Hij trad hen niet alleen tegemoet, maar daagde hen ook uit hun manier van denken en handelen te veranderen.

Op dezelfde manier is in ons hermeneutische voorstel de weg van het kruis onontkoombaar. Deze weg dient men niet op te vatten als een vooraf-bepaalde goddelijke bedoeling, maar als gevolg van de confrontatie met de systemen en machten van deze wereld, genesteld in discriminerende sociale structuren en in repressieve politieke, economische, religieuze en ideologische systemen. Hierom kan het begrijpen van wat het kruis is niet worden gebaseerd op de theorie van de verzoenende genoegdoening (*satisfacción expiatoria*). Hierom hebben wij het verhaal van de zegevierende Christus gevolgd, dat te maken heeft met een manier van leven die het offer en de als consequentie heeft, zelfs tot in de dood.

Tenslotte benadrukt ons voorstel, als derde ordeningsprincipe, geweldloosheid en verzoening als uitdrukking van de opstanding en overwinning op de machten door het kruis. Dit betekent actieve geweldloosheid, in overeenstemming met het getuigenis van Jezus Christus. De implicatie daarvan is werken aan een verzoening die eisen stelt aan het heden, vooral in de context van straffeloosheid, maar ons ook uitnodigt om hoopvol naar de toekomst te kijken.

Leven en Bijbel verweven

We stellen voor dat onder Latijns-Amerikaanse Doopsgezinden leven en bijbel opnieuw met elkaar verweven worden. In de lokale gemeente wordt over het algemeen een grote betrokkenheid op dienstbaarheid en sociaal werk op prijs gesteld, waaronder het werk met de gewetensbezwaarden tegen militaire dienst. In de Doopsgezinde wereld vinden we overal het werken met kinderen uit arme gemeenschappen, met vrouwen die slachtoffer zijn van geweld, en begeleiding van de ontheemde gemeenschappen en/of vluchtelingen, samen met andere vormen van dienstverlening en engagement. Echter, de preken en bijbels onderwijs schijnen te worden losgekoppeld van deze werkelijkheid; deze tegenstrijdigheid doorbreekt de hermeneutische cirkel. Het is alsof de historische Christus, vleesgeworden in de werkelijkheid van de armen en die ons uitdaagt deze te transformeren, zijn weg buiten de Bijbel gaat; en alsof de Christus van de bijbel een fundamentalist was. Ons voorstel wil een antwoord zijn op dit probleem.

Een hermeneutiek van politiek discipelschap

De hermeneutiek die wij hier voorstellen is volgt de “historische Jezus” en is consistent met de ethiek van de actieve geweldloosheid. Het gaat om een praktische hermeneutiek die voortkomt uit een werkelijkheid vol negativiteit, erkent daarmee niet willen leven, en tracht deze te transformeren door het scheppen van alternatieve gemeenschappen waarin waarden

van Gods koninkrijk werkelijkheid worden. Waar men, evenzeer, politieke acties uitvoert die de confrontatie zoeken met de systemen en de machten, maar met eerbiediging van het leven en de waardigheid van anderen (van slachtoffers zowel als daders), en waarin de menselijkheid van de ander wordt erkend, ook die van de vijand. Het is een hermeneutiek die uitnodigt de kosten (het kruis) te dragen, niet als zou het om Gods plan gaan, maar van de navolging van Christus. Het is echter niet een hermeneutiek die stopt bij leed en wanhoop, maar verwijst naar een betere toekomst waar verzoening en vrede vrucht der gerechtigheid op de aarde zijn en niet naar het hiernamaals.

Beperkingen

Dit onderzoek kent twee belangrijke beperkingen. Eén is de beperkte literatuur geweest over de Doopsgezinde hermeneutiek in *Abya Yala* (Latijns-Amerika). Echter, we erkennen de recente inspanningen van een paar academisch geschoolde Latijns-Amerikaanse Doopsgezinden, mannen zowel als vrouwen, evenals projecten die zijn voortgekomen als praxeologisch effect van een aantal processen van beschouwing op verschillende plaatsen. Het andere is dat wij twee auteurs onderzochten van niet Latijns-Amerikaanse afkomst. We kozen voor Sobrino omdat hij de belangrijkste vertegenwoordiger is van de bevrijdingstheologische Christologie in Latijns-Amerika en vanwege zijn ervaring, in eigen vlees, met wat de navolging van Christus in contexten van geweld kost. WE kozen voor Yoder vooral omdat zijn werk, *The Politics of Jesus (Jesús y la realidad política)* een groot aantal Doopsgezinden in Latijns-Amerika diepgaand heeft beïnvloed.

Onderwerpen voor de toekomst

In dit boek hebben we de nadruk gelegd op de thema's die wij prioritair achten voor de Doopsgezinde kerken wier hermeneutiek en Christologie losgekoppeld zijn de sociale en politieke werkelijkheid. Echter, voor de korte en middellange termijn moeten ook andere thema's besproken worden die gerelateerd aan de hermeneutiek; sommige daarvan zijn al genoemd, maar zonder dat we er dieper op zijn ingegaan, andere werden nog niet besproken. Sommige van deze kwesties hebben te maken met het milieu, seksuele en gender-identiteit, de dialoog met de oorspronkelijke godsdiensten, de voedselcrisis, het herwaarderen van de apocriefe of deuterocanonieke boeken, globalisering en de kapitalistische economie, onder anderen. Evenzeer erkennen we de noodzaak om tot Anabaptistische interpretaties te komen vanuit het perspectief van kinderen, vrouwen, de LGBTQ-gemeenschap en mensen met een beperking.

Anabaptisme en Bevrijding, tochtgenoten

De resultaten van de analyse van de hermeneutiek die de lezingen bepaald heeft in de constructie van de Christologieën van Yoder enerzijds en Sobrino anderzijds spreken elkaar niet tegen of tonen essentiële verschillen. Integendeel, ze vullen elkaar aan. Elk van beide helpt de andere te corrigeren en de tekortkomingen van de andere aan te vullen. De synergie tussen beide Christologieën maakt het ontwerpen van een nieuwe Latijns-Amerikaanse Anabaptistische hermeneutiek mogelijk, die, naar ons oordeel, al onder ons bestaat in allerlei praktische vormen en waarmee, op basis van de resultaten van dit onderzoek, een begin van systematisering gemaakt is.

Anabaptisme en Bevrijdingsdenken kunnen gezien worden als tochtgenoten die elkaar aanvullen en het beeld van de historische Christus versterken. De Jezus die zich verzette tegen wraak en het gebruik van wapens, die gekozen heeft voor de armen en geweldloosheid, die onrust met de hem omringende werkelijkheid aanvaarde, maar toch getracht heeft die te veranderen door het scheppen van een gemeenschap bereid zichzelf te offeren in de confrontatie met de systemen. De Doopsgezinde martelaren van de 16^e eeuw in Europa en de Jezuïtische martelaren van de 20^e eeuw in El Salvador bewijzen dit.

Bovendien zijn de hermeneutische ontwerpen van Yoder en Sobrino profetische antwoorden op het historische moment in hun context: geweld, verdrijving en onrecht, enerzijds, het Evangelie van de goedkope genade en het verbond van katholieke en protestantse kerken in verschillende delen van de wereld met dictaturen, anderzijds. Het zijn profetische ontwerpen omdat Yoder en Sobrino in de Bijbel een manier vonden voor het beoordelen en corrigeren van wat in de Kerk vaak onderwezen wordt.

Kortom, de Doopsgezinde hermeneutiek vertegenwoordigd door Yoder en de bevrijdingstheologische hermeneutiek vertegenwoordigd door Sobrino zijn van elementair belang geweest voor de ontwikkeling van de door ons voorgestelde hermeneutiek. Het nieuwe voorgestelde Latijns-Amerikaanse Doopsgezinde hermeneutische ontwerp bevat zelfkritiek, de erkenning van het anders-zijn van de ander, de bewustwording van de historische onrust van Latijns-Amerika, en een herwaardering van de pacifistische traditie van de 16^e eeuw. Deze hermeneutiek is het resultaat van een her-ontmoeting met de historische, geweldloze Jezus Christus, midden in onze historische werkelijkheid.